

YENİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI

Modern Turkish Literature Researches

Temmuz-Aralık 2017/9:18 (142-155)

SİMAVNE KADISI OĞLU ŞEYH BEDREDDİN DESTANI'NI DEĞERLER DİZGESİ BAĞLAMINDA OKUMAK

KAĞAN GARİPER¹

ORCID: 0000-0001-6204-3039

ÖZ

Her edebî anlatı birtakım değerlerin üst üste gelerek kurduğu bir metin olarak karşımıza çıkar. Yazarın eseri içerisinde her bir öğeye yüklediği olumlu ya da olumsuz anlam, anlatının imkânları dâhilinde kodlanarak metnin anlamını meydana getirir. Yazarın kendi düşünce evreni, dünya görüşü ve belleğinin kodlamalarıyla oluşturduğu değerler dizisi, metni oluşturan her bir yapı parçasında göze çarpar. Anlatı içerisinde olumlanan veya eleştirilen değerler farklı bağlamlarda kurulan üst değerlerle bütünleştirilerek okuyucuya sunulur. Yazar, düşüncenin tasarlayabileceği bütün üstün niteliklerle donatılan ideal ve/veya beğenilmeyeni işaret eden olumsuz değerlendirmeleri eserine kodlar. Bu noktada eseri oluşturan değerler üzerinde bir değer sorgulaması yapılarak metnin çözümlenmesi sağlanabilir ve bu yolla metin içerisinde yer alan anlam birimleri ortaya çıkarılabilir. Bu çalışmada Nâzım Hikmet'in tarihî bir gerçeklikten hareketle kaleme aldığı *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı* adlı eserinde yer verdiği değerler dizgesi incelenecek ve sanatkârın değer atfettiği kavramlar belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Değer, anlam, Nâzım Hikmet, *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı*.

READING *SİMAVNE KADISI OĞLU ŞEYH BEDREDDİN DESTANI* WITHIN THE CONTEXT OF VALUE SYSTEM

ABSTRACT

Every literary narrative comes out as a text that comes up over a set of values. The positive or negative meaning that the author puts on each element in the work brings the meaning of the text to the meaning by being coded within the possibilities of the narrative. The series of values that the author creates with his or her own universe of thought, the worldview and the memory

¹ Arş. Gör. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
eposta: kgariper@konya.edu.tr

of the memory, multiplies the pie in each piece of text that makes up the text. The values affirmed or criticized in the narrative are presented to the reader by being integrated with the upper values established in different contexts. The author encodes the negative evaluations pointing to the ideal and / or liking, equipped with all the superior qualities that the thinker can design. In this point, a value query can be made on the values that constitute the essence, so that the text can be analyzed and the meaning units contained in the text can be revealed. In this work, Nâzım Hikmet's works on the value of the book named *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı*, which he received from a historical reality, will be examined and the concepts to which the artist assigns value will be tried to be determined.

Keywords: Value, meaning, Nâzım Hikmet, *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı*.

Giriş

Bir metnin ortaya koyduğu anlam, onun kuruluşunda rol alan sözcüklerin tarih ve toplum hafızasında oluşturduğu değerler dizgesinin çözümlenmesiyle açıklanabilir. *Değer genel olarak kişiye ve gruba yararlı, istenilir ve beğenilir olan, bir kıymete sahip şeydir. Maddi kültürün alt yapısını oluşturur* (Aydın, 2010:185). Toplumsal hayatın sürdürülebilirliğini sağlayan bağlardan biri olarak düşünölen değerlerin edebiyat eserlerinde/anlatılarda yer alması ise kaçınılmaz bir durumdur. Zira “Metinlerdeki toplumsal boyut sorgulanırken ya metinden ya da bilinen toplumsal bir gerçeklikten yola çıkılır” (Aktulum 2017:2). Doğası gereği birey, farklı birçok eğilim ve inancı kendi zihin kodlarına uygun bir biçimde kabul veya reddeder. Bu kabul veya reddediş ise anlatının her boyutunda çeşitli biçimlerde kendine yer bulur. Sanatkârın ve hatta “Bilim adamının tecrübeleri, beklentileri kendi çalışma alanına ve çalışma objelerine yönelik konumu ve tabii ki değerleri onun gözlemlerini şekillendirir ve domine eder.” (Alkin-Yelken 2014: 21). Maddi olmayan toplumsal olgular üzerinde yoğun bir şekilde çalışan Durkheim'in tespitiyle toplumsal bilinç dışsallaştırılmaz (Ritzer 1992: 3). Toplumsal bilincin birey üzerindeki etkisi, oluşturulan kişisel bir değer yükünün ve yargıların ortaya çıkmasına yol açar. Bilginin ortaya çıkışında, öznenin nesne ile kurduğu ilişkinin yanı sıra bu ilişkiye yön veren diğer etkenlerin/değerlerin varlığı dikkat çeker. İşte tam bu noktada metnin anlamı, yazarın bir özne olarak nesneyle kurduğu ilişkiyle birlikte, bir dünya görüşünün başka bir deyişle kişisel değerlerinin metne/anlatıya yansmasıyla kurulur.

Metnin ürettiği anlam, doğrudan ya da örtük olarak dış dünyaya ait değere gönderme yapar. “V. Jouve'a göre, bir metinde değerler iki biçimde karşımıza çıkar. Ya var olan önceki değerler metin içerisinde yinelenir; bu durumda metin dışı toplumsal uzlaşmayı dikkate almak gerekir. Ya da metnin kendi içinde anlatıcı-yazar kendince özgün ve sorun yaratan değerler üretir” (Aktulum 2017: 3-4). Metnin yalın hâlde var olan değerlere yaptığı göndermeler, yazar-anlatıcının dil kullanımı ile birleşerek anlama yön veren yazın eğilimlerini ortaya koyar. Anlatıcının kullandığı ifadeler anlamı oluşturan göstergelere dönüşür. Metni oluşturan dilin değerlerle kurduğu ilişki ise bir başka önemli noktayı işaret eder. “Dil kullanımı toplumsal düzlemde bir diğer belirgin kodlama

nesnesidir. Kişinin dille olan ilişkisi bir değerlendirme yolu sayılır. Kişinin dili kullanma biçimi onu değerlendirme olanağı sağlar.” (Aktulum 2017: 4). Toplumsal alanda kullanılan “Sözcüğün, dilde kullanımını süreklilik kazanarak belli bir zaman dilimi için sabitlenmiş anlamlarına, bir başka deyişle, tek alındığında da kavrayışımızda uyandırdığı sözlüklere girmiş anlamları[na]” (Uğur 2003: 21) yani sözcüklerin gerçek anlamlarının yanı sıra zamanla genişleyen anlam alanı; benzetmeler, yan anlamlar, eğretilmeler vb. dil kurguları dâhil olur. Öte yandan sözcüklerin kendilerine ait bir hafızası olduğu ileri sürülebilir. Örneğin tarihî bir karakteri ifade eden sözcük ya da söz grubu farklı birçok kişide ortak gösterilene işaret eder. Ortak gösterilenin ise fizikî gerçekliği ile birlikte bir anlam alanı kurduğu görülür. Söz konusu olan tarihî karakterin iyi ya da kötü, sevilen ya da sevilmeyen vb. bir şahsiyet olarak değerlendirilmesi, onu ifade eden sözcük ya da sözcük grubunun hafızasının özneye bildirişimiyle açıklanabilir. Çünkü dilde “Toplumsal değer kazanış ve toplumsal bir dizgeye yükseliş, gösteren-gösterilen bütünlüğünün sabitliğe doğru gidişin, özerkleşmenin, dolayısıyla kavramlaşmanın kendisidir” (Uğur 2003: 36). Bu kavramsallaşma belli bir bakış açısıyla oluşturulan metinde, yazar-anlatıcının dil ile kurduğu ilişkiyi, sözcükleri seçerken ve kullanırken anlam havuzundan seçtiği ifadeleri başka bir deyişle onun değerler dizgesini yansıtır.

Bu çalışmada Nâzım Hikmet’in *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı* adlı eseri, değerler dizgesi bağlamında bir okumayla açıklanmaya çalışılacak, eserde yer alan ve öne çıkarılan değerler tartışılmaya açılacaktır.

1. Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı

Tarihî ve gerçek bir karakter olan Şeyh Bedreddin (Bedreddin Simavi ö. 823/1420), *Osmanlı fakih ve mutasavvıfı, önemli bir isyan ve ihtilal hareketinin başlatıcısı* (Dindar 1999: 331) olarak kayıtlarda yer alır. *Letâ’ifü’l-işârât ve Cami’u’l-fusûleyn* adlı fıkıh eserlerinin ardından felsefe, kelim ve diğer dinî konulara dair sohbetlerden oluşan ve onun adına derlenen (Gölpınarlı 1966: 30-31) *Vâridât* adlı tasavvuf risalesi, hayat hikâyesi yaşadığı dönemde ve sonrasında önemli tartışmalara neden olur. Tarihî bilgilerin ve kayıtların yanı sıra kurmaca eserlere de konu olan Şeyh Bedreddin’in düşünceleri ve yaşamı, Hilmi Yavuz (Bedreddin Üzerine Şiirler, 1975), Mustafa Necati Sepetçioğlu (Darağacı, 1979), Durali Yılmaz, (Şeyh Bedreddin - İsyancı Bir Sufinin Darağacı Yolculuğu-, 2001) gibi birçok sanatkar tarafından yeniden kurgulanarak keleme alınmıştır. Öte yandan “Cumhuriyet tiyatrolarında özellikle saray dışında gelişen ve Osmanlı’nın siyasî yönden zayıflamasına sebep olan olayların başında Şeyh Bedrettin meselesi gelir. Edirne yakınlarında, bugünkü Yunanistan topraklarında bulunan Simavna kasabasında doğduğu ve Babasının mesleği nedeniyle Simavna Kadısı Oğlu diye tanınan Şeyh Bedrettin bu dönem tiyatrosunun konuları arasındadır” (Şengül, 2009:1969). Orhan Asena (Simavnalı Şeyh Bedreddin, 1969, Mehmet Akan’ın Hikaye-i Mahmud Bedreddin (1986) Orhan Asena’nın Simavnalı Şeyh Bedrettin (1993), Kemal Demirel’in Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedrettin’in Yargılanması (1997) isimli eserleri bu izlek etrafında birleşen eserler olarak dikkat çeker. Şeyh

Bedreddin'i modern edebiyat bağlamında kendine özđü bir bakış açısıyla ele alan ve onu yarattığı değerler çerçevesinde kurmaca dünyaya taşıyan sanatkârlardan ilki Nâzım Hikmet'tir.

İlk baskısı 1936 yılında Yeni Kitabcı Yayınevi tarafından yapılan *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı*, daha sonra Nâzım Hikmet'in Őiir kitapları dizisinden *Benerci Kendini Niçin Öldürdü?*'de yer alır. Eser, bir çerçeve hikâye ve sayılarla numaralandırılmış on dört bölümden oluşur. Çerçeve hikâye güncel zamanın kurgulanmasıyla aktarılırken on dört bölümlük asıl destansı hikâye, tarihî bir süreci, Şeyh Bedreddin'in yaşamından bir kesiti içerir. Çerçeve hikâye ön söz niteliğinde bir girişle başlar ve Şeyh Bedreddin'in hikâyesine uzanan zaman ve mekânda bir yolculukla birleşir. On dört bölümlük asıl destanın anlatımının ardından "Tornacı Őefiđin Gömleği" ve "Ahmedin Hikâyesi" bölümleriyle çerçeve hikâye ve destan sonlandırılır. Eserin dört bölümü düzyazıyla, on bölümü ise nazımla kaleme alınmıştır. *Őiirde düz yazının ve ritim serbestliğinin sağlanmasına ve böylelikle Őairin diğer özneleri temsil edebilmesine biçimsel düzlemde zemin hazırlayan serbest vezindir* (Terzioğlu 2009: 65). Ayrıca Nâzım Hikmet, yine 1936 yılında *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanına Zeyl 'Millî Gurur'* adlı bir ek kitapçık yayımlar (Memet Fuat 2002: 235). *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı'nda* Nâzım Hikmet anlatıcı /Őiir öznesi olarak destanın içinde yer alır. Eserde Şeyh Bedreddin, Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal'in kimi gerçekliklerden hareketle kurgulanan hayatlarından bir kesit hikâyeleştirilir. *Bu destanda Şeyh Bedreddin'i kendi siyasal ideolojisi içinde ele alan Şair, onun üzerinden yaşadığı dönemle ilgili siyasal düşüncelerini dile getirmeye çalıőmıştır* (Kacıroğlu 2011: 245). Romantik bir tavırla kaleme alınan esere epik bir üslup hâkimdir.

Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı'nın Nâzım Hikmet tarafından kurulan kurmaca dünyasında sanatkârın düşünce evreninin yarattığı değerler göze çarpar. Tarihî gerçekliği bulunan kişilerin eserin kurmaca düzlemine taőınması, kişilerin baőından geçen olaylar, yolculuklar ve fikrî söylemler gibi birçok farklı izlek epik-romantik bir üslupla okuyucuya aktarılır. Bu noktada sanatkârın kendi zihin kodlarına göre yarattığı değerleri eserine yansıttığı dikkat çeker.

2. Destanın Değerleri - Değerlerin Destanı

Değerler, özgül vasıflarının yanı sıra toplumsal alanda arzu edilen yaőam biçimlerinin alt yapısını oluşturur. Sosyal hayatın doğası, değerlerle başka bir deyişle iyi ve kötünün ayrımıyla varlığını sürdürür. "Çünkü değerler ideal düşünme ve yaőam biçiminin oluşmasında en önemli veri kaynaklarıdır" (Özensel 2016: 9). Toplumsal alanın her katmanında değerler üzerine kurulmuş bir yapı yer alır. Bu yapıları oluşturan değerler, yazınsal alanda eser sahibinin kurguladığı ölçüde karşılık bulur. Bu bağlamda bir başkaldırının anlatımı Şeklinde varlık kazanan Nâzım Hikmet, *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı*, içinde bazı değerleri barındıran, öne çıkaran, yer yer yücelten yapıda okuyucunun karşısına çıkar. Destanda kahramanlara atfedilen değerler, yaşama hakkı, insan severlik, yardımlaşma-dayanışma, ortak üretim ve mülkiyetsizlik, eşitlik, hak, adalet ve başkaldırı gibi daha çok sosyal hayatta karşılığı olan kavramlardır. Nâzım Hikmet, destanında

söz konusu değerleri, bütünü oluşturan desenler hâlinde eserine taşımış, kimi zaman örtük kimi zamansa açık bir dille yüceltmeler ve eleştirilerde bulunmuştur. Bu noktada *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı*'nın değerler etrafında yapılan sorgulaması, eserde ideal olarak gösterilenin ne olduğunun da ortaya çıkarılmasını sağlayacaktır. Çünkü "Değerler, bireylere, gruplara, örüntülere, hedeflere ve sosyokültürel nesnelere verilen önem üzerindeki değerlendirmelere dayanan ölçütlere göre tanımlanabilmektedir" (Özensel 2016: 10). Destanda temel değerlerin hem siyasal hem de günlük hayattaki yansımaları ve hâkimiyet alanları Nâzım Hikmet'in dünya görüşüyle -ve kurmacanın sınır ve imkânları dâhilinde- okuyucuya aktarılır. Bu bağlamda *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı*'nda öne çıkan değerler, belirli başlıklar altında toplanabilir:

2.1. Kahramanlara Atfedilen Değerler

Sanat eserleri, kimi yaşanmış ve insana özgü olan olguları şimdiki zaman penceresinden geçmiş zamana bakışla anlatarak yeniden yorumlama yoluna gider. Bunu yaparken de kurmacanın imkânları doğrultusunda çizilen kişiler ve olaylar etrafında bir değerler dizini ortaya koyar. Nâzım Hikmet'in *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı*'nda destan kahramanlarına atfedilen değerler, şu başlıklar altında sıralanabilir:

- Bilgelik
- Dervişlik/Mutasavvıflık
- Alp tipinin vasıflarını taşıma ve savaşçılık
- Baskı ve zulme karşı olma

Nâzım Hikmet, eserinde yer alan destan kahramanlarını destan geleneğine uygun özellikler taşıyan bir yapıda, fakat yer yer farklı bir düzlemde kurgular. Onlara atfettiği değerlerle örülü bir söylem geliştirir. Bu bağlamda *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı*'nda kendi özgül özellikleriyle birlikte değer atfedilen destanın başkahramanı Şeyh Bedreddin'in, Türk destan geleneğine benzer şekilde, bilge bir karakter olarak kurgulanışı dikkat çeker. Bilgeliğin bir değer olarak anlam kazanması, olgunluğa sahip, topluma yol gösterici olan, arzu edilen ve ideal olanı fikir ve davranışlarıyla ortaya koyan ve bu yönleriyle örnek teşkil eden kişilik özelliklerinin söz konusu destan kahramanına atfedilmesiyle izah edilebilir. Destanda fiziksel özellikleri ve söylemleri aktarılan destanın başkahramanı,

"Ak sakalı boyundan büyük küçük ihtiyar

güldü,

dedi:

-Sen bakma havanın durgunluğuna

Derya dediğin uyur uyur uyanır." (Nâzım Hikmet 1997: 238)

ifadeleriyle okuyucuya sunulur. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere sanatkâr, yarattığı eserde Şeyh Bedreddin'in tarihî süreçteki varlığını olumlayan bir bakış açısıyla sunarken aynı zamanda ona bilge bir kişi rolü verir. Destan kahramanı olarak Şeyh Bedreddin'in kişiliğinde onu yüceltici değerler yüklenir. Bununla birlikte sanatkâr, tarihî bir figür olarak, bir fikir ve isyan hareketi başlatan ve tarihsel konumu açısından güncel tartışmalara konu olan Şeyh Bedreddin'i farklı bir bakış açısıyla ele alır.

“Nâzım Hikmet'in romantik tavrıyla ideolojik zeminde kök arayışı ihtiyacının sonucu olarak ortaya çıkan *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı'ndaki* feodal ve baskıcı devlet otoritesine karşı halkçı başkaldırıcıyı sembolize eden Şeyh Bedreddin tipi, daha sonra diğer sosyal gerçekçi sanatkârlar tarafından da tarihin gerçekliğinin kişiliği olmaktan çok, sanat eserinin, kurmaca dünyasının yüceltilmiş kişiliği olarak resmedilmiş, sınıf mücadelesi fikri üzerine oturtularak yaşanan döneme mesaj vermede bir araca dönüştürülmüştür.” (Gariper-Küçükcoşkun 2007: 155).

Bu yönüyle destan kahramanı Şeyh Bedreddin'e ideolojik söylem atfedilerek bir değer yüklenir. Böylece o, fikrî hareketleriyle Marksist ideolojinin ayak seslerini yüzyıllar öncesinden duyuran köylü sosyalizminin bir temsilcisi hâline getirilir. Böylece Marksist ideolojinin üzerine temellendiği ve hareket noktası olan eşitlik, adalet, emek gibi kavramların evrenselliği ve tarihselliğine dikkat çekilir.

Bu temsili tip, halkçı başkaldırıcının sözcüsü kimliğiyle gerçeklikten ziyade kurmaca dünyanın yüceltilmiş kişiliği olarak çizilir. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken nokta, Nâzım Hikmet'in eserinde Şeyh Bedreddin'i tarihî varlığıyla yüceltirken mutasavvıf ve dinî kimliğini ötelememesidir. Şeyh Bedreddin'in mutasavvıf yönünü aşkınlaştırmayan Nâzım Hikmet'in destanında,

“<<- O âteş ki kalbimin içindedir

tutuşmuştur

günden güne artıyor.

Dövülmüş demir olsa dayanmaz buna

eriyecek yüreğim..

Ben gayrı zuhur ve huruç edeceğim!

Toprak adamları toprağı fethedeceğiz.

Ve kuvveti ilmi, sırrı tevhidi gerçekleendirip

biz milletlerin ve mezheplerin kanunlarını

iptâl edeceğiz...>>” (Nâzım Hikmet 1997: 232-233)

ifadeleri Şeyh Bedreddin’in ağzından aktararak kurguya dâhil edilir. “Nâzım’ın kurguladığı Bedreddin karakteri siyasal isyancı rolünün yanında tasavvufi düşüncenin de sözcüsü durumundadır. Nâzım’ın Bedreddin’i, kendisine inananların oluşturduğu bir müritler topluluğuna önderlik etmesi bakımından tasavvuf ehli bir derviş olarak alımlanmaktadır” (Akdik 2011: 83). Bununla birlikte Nâzım Hikmet, metninde tasavvuf terminolojisini kullanarak maddeci dünya görüşüne uzanır. Gelenekteki tasavvuf anlayışından yararlanan sanatkâr, şeyhlik ve dervişliğin özgül vasıflarını destan kahramanlarına belirli sınırlar çerçevesinde yükler. Destanda dervişlik vasıfları atfedilen, Nâzım Hikmet’e rehberlik eden ve kendini *Börklüce Mustafa’nın yiğitlerinden biri* olarak tanıtan destan kahramanına tasavvuf inancındaki sûfilik anlayışını hatırlatan değerler atfedilir. Dervişliğin bir değer olarak anlam kazanması, menkıbe anlatılarında olduğu gibi, kahramanın olağanüstü özelliklere uzanan vasıflar taşımasıyla açıklanabilir. Zira Nâzım Hikmet’in destan yolculuğundaki *yekpare ak libaslı* rehberi onu zaman ve mekânda bir yolculuğa çıkarır. Bununla birlikte dervişlerin dünya hayatından kendini soyutlamış, iyiyi ve doğruyu temsil eden güzel ahlaklı kişiler olması, bu kavramın bir değer olarak atfedilmesine yol açar. Buna paralel olarak bir tasavvuf risalesi olarak düşünülen, Şeyh Bedreddin’e atfedilen ve Nâzım Hikmet tarafından “Teshil” olarak adlandırılan *Varidat*, sanatkâr tarafından Şeyh Bedreddin’in fikirlerini yaymak amacını taşıyan bir eser olarak yansıtılır. Sanatkâr *Varidat’a* bir bildiri işlevi yükler. Böylece *Varidat’a* farklı bir değer yüklenir. Bu değer eserin halkı aydınlatmadaki işlevi ile açıklanabilir.

Destanda alp tipinin vasıflarını taşıma ve savaşçılık bir diğer değer olarak karşımıza çıkar. Destanın başkahramanı Şeyh Bedreddin’e atfedilen değerlerin yanı sıra destanın diğer kahramanları Torlak Kemal ve Börklüce Mustafa ise Şeyh Bedreddin’in fikirlerini halka yaymaya çalışan alp kişiler şeklinde çizilir. Alp/alperen tipinin bir değer olarak yüceltilmesi, Türk epik destan geleneğinde görülen örnek tipin vasıflarını taşımaları noktasında izah edilebilir. “Alperen tipi, Türk epik destan geleneğini baştan sona bütünleyen en önemli süreklilik unsurlarından birisi hatta birincisidir (Çobanoğlu 2003: 99). Geleneksel destan anlatılarına uygun olarak *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı’nda* yer alan Torlak Kemal ve Börklüce Mustafa için söz konusu tipin cesur, yiğit ve savaşçı olma özellikleri atfedilir. Söz konusu alp tipinden izler taşıyan kişiler, Nâzım Hikmet’in eserinde kurgulanan feodal düzene karşı bir güç olarak canlandırılır. Çünkü destanda yer alan alp tipinden izler taşıyan kişiler, halkın temsilcisi olarak varlık kazanırlar. Destanda onlar şeyhlerine bağlı yiğit birer savaşçı, inançları uğrunda kahramanca savaşmayı ve hatta ölmeyi göze alan karakterler olarak karşımıza çıkar. Örneğin Börklüce Mustafa’nın yolculuğu,

“Duyduk ki Mustafa huruç eylemiş

piri pâk olsun diye,

Bedreddin'in kelâmını söylemiş

köylünün huzurunda." (Nâzım Hikmet 1997: 234)

ifadeleriyle aktarılır. Torlak Kemal ve Börklüce Mustafa'nın Şeyh Bedreddin'e sadık birer mürit olarak giriştikleri mücadele bu bağlamda destanlaştırılır. Öte yandan Şeyh Bedreddin'e yüklenen –dervişlik gibi- bazı değerler benzer şekilde bu kahramanlar için de öngörülür.

Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı'nda baskı ve zulmü temsil eden kahramanlar, olumsuz anlamların sembolleştiiği bir gösterge durumundadır. Baskı ve zulüm, hukuka ve vicdana aykırı olarak diğer kişilerin uğratıldığı kötü durumu nitelemesi bakımından olumsuz göstergedir. Destanda bu yapının atfedildiği kişilerden, otoriteyi temsil eden *öz kardeşini ok kırışıyla boğdurması ile Çelebi Sultan Memet*, Şeyh Bedreddin'in taraftarlarıyla yapılan savaşı yöneten *Şehzade Murat* ve özellikle *Bayezid Paşa* öne çıkar. Bayezid Paşa'nın Manisa'da Torlak Kemal'i derdest edip idam edişii ve bölge halkına yaptığı kıyım destanda oldukça dramatik bir şekilde tasvir edilir:

"Bayezid Paşa Manisaya gelmiş, Torlak Kemâli anda bulup anı dahi anda asmış, on vilayet teftiş edilerek gidecekler giderilmiş ve on vilâyet betekrar bey kullarına timar verilmişti.

Rehberimle ben, bu on vilayetten geçtik. Tepemizde akbabalar dolaşiyor ve zaman zaman acayip çığlıklar atarak karanlık derelerin içine süzülüyorlar, henüz kanları kurumamış körpe kadın ve çocuk ölülerinin üstüne iniyorlardı. Yollarda güneşin altında, genç ihtiyar erkek cesetleri olduğu halde, kuşların yalnız kadın ve çocuk etini tercih etmeleri karınlarının ne kadar tok olduğunu gösteriyordu." (Nâzım Hikmet 1997: 252).

Bununla birlikte Bayezid Paşa'nın Şeyh Bedreddin'e kurduğu tuzak, onun hileler üzerine oturan zulmünün bir göstergesi olarak sunulur. Dikkat çeken bir diğer nokta ise Nâzım Hikmet ve rehberinin destan kahramanları olarak Şeyh Bedreddin'in başlattığı harekete katılırken karşılaştığı diğer kahramanlara yüklediği anlamlardır. Rehberiyle birlikte İzmir'den Aydın'a yolculuk eden Nâzım Hikmet, yolda üçü Osmanlı tarihçisi (Neşrî, Őükrullah Bin Őehabettin ve Aşıkpaşazade) bir de *İlahiyat Fakültesi tarihi kelâm müderrisi* ile karşılaşır. Üç tarihçi sırasıyla Şeyh Bedreddin hakkındaki fikirlerini söyler. Şeyh Bedreddin hakkında yapılan değerlendirmeler, söz konusu tarihçilerin kayıtlarını hatırlatır niteliktedir. Fakat Şeyh Bedreddin için yapılan olumsuz değerlendirmeler örtük bir dille eleştirilir. Böylece farklı bakış açılarıyla farklı birçok karakter kendi dünya görüşlerine uygun söylemleriyle temsil edilir. Başta Şeyh Bedreddin olmak üzere her bir kahramana bir misyon yüklenerek değerler oluşturulmuştur. Şeyh Bedreddin, Torlak kemal ve Börklüce Mustafa, baskı ve zulme karşı oluşlarıyla değer yüklenir.

3.2. Yaşama Hakkı

Bir değer olarak yaşama hakkı, varlık biçimi ve varlık alanı; canlıların temel özelliği, değerleri gerçekleştiren, insanın varoluşuna anlam veren ilke olarak düşünölegelmiştir. *Yaşama hakkı*, tüm

hak ve özgürlüklerin kullanılmasının temelini oluşturan bir haktır. *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı*'nda bu hakkın devlet otoritesi tarafından yok sayılması olumsuz bir yapı olarak ifade edilir. Destanda yaşama hakkına barış içinde yaşama ve insani duyarlılıklara farklı bağlamlarda değerler yüklenir. Tarihin kendine özgü atmosferi içerisinde gelişen olaylar sanatkârın kurmaca dünyasında yeniden canlandırılmış ve okuyucuya sunulmuştur. Destanda özellikle tarihî süreç içerisindeki söz konusu dönemde yaşanan ölüm cezalarına yapılan göndermeler dikkat çeker. Yaşama hakkının insanların elinden alınmasına karşı eleştirel bir tavır sergilenir:

“Ertesi gün

gölde bir kayık parçalanır

kalede bir baş kesilir

kıyıda bir kadın ağlar” (Nâzım Hikmet 1997: 233).

Metinde ölüm cezasının eleştirilmesinin yanı sıra yaşanan hadiselerin ve katliamın boyutları kurmacanın imkânları doğrultusunda sanatkârın dikkatiyle ifade edilir.

“Kırlarda çocuk başlarını

Kanlı gelincikler gibi koparıp

çırılçıplak çığlıkları sürükleyip peşinde

beş tuğlu bir yangın geliyordu karşıdan ufku sarıp.” (Nâzım Hikmet 1997: 243).

Nâzım Hikmet, destanında kahramanların ölüm cezasına çarptırılmalarına da farklı bir bakış açısı getirir. Ona göre yüce bir düşüncenin savunucuları kahramanca fikirlerini savunmuş hatta bu uğurda ölmüşlerdir. Bu bağlamda onun ölüm cezalarını Şeyh Bedreddin ve ona intisap eden müritlerinin varlığında yücelttiği görülür. *Nâzım Hikmet'te feodal düzenin darağacına çektiği ulaşılması güç yüceltilmiş kişilik, yüce birey kodlaması, onu öncü tipine ve ideal kişiliğe çevirirken takipçilerince de bu kodlama sorgulanmadan şablona dönüştürülerek yeniden üretilen kişiliği verecektir* (Gariper-Küçükcoşkun, 2007: 156-157). Bu bağlamda Şeyh Bedreddin'in gerçekleştirdiği mücadelesinde yanında yer alan Börklüce Mustafa'nın karşı karşıya kaldığı ceza ve infaz Nâzım Hikmet tarafından şu ifadelerle kurgulanır:

“Boynu vurulacak iki bin adam,

Mustafa ve çarmıhı

Cellât, kütük ve satır

her şey hazır

her şey tamam.” (Nâzım Hikmet 1997: 250)

Şeyh Bedreddin taraftarlarının yazar tarafından haklı görülen bir davanın sürdürülmesi uğrunda ölümle cezalandırılması, başka bir ifadeyle yaşama haklarının sona erdirilmesi olumsuz bir yapı çerçevesinde okuyucuya sunulmuŐ olur.

3.3. İnsan Sevgisi

Evrensel bir açılıma ve anlama sahip olan insan sevgisi, toplum bağlarını güçlendiren, hoŐgörü temelli bir değerdir. İnsan sevgisi ideal bir toplumda olması beklenen ve bu bilince sahip toplum fertlerine güven ve huzur veren bir birliktelik sunar. Bu bağlamda *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı'nda* değer atfedilen bir diğer husus ise insan sevgisidir. Destan kahramanlarının bir kısmı söz konusu değer üzerinden yüceltilir. Nâzım Hikmet'in Bedreddin hareketinin etkili olduğu coğrafyada insan sevgisini bir değer olarak öne sürdüğü ve bunu o insanlara atfettiği farklı benzetmelerle bütünleŐtirdięi görülür:

“Dedim ki bak,

burda insan toprak gibi, güneŐ gibi, deniz gibi,

bereketli.

burda insan gibi verimli deniz, güneŐ ve toprak..” (Nâzım Hikmet 1997: 235).

ifadeleri sanatkârın –zellikle Şeyh Bedreddin yanında yer alan- insanlara karşı bakıŐını gösterir. Ayrıca “toprak” “deniz” ve güneŐ”e benzetilen insanın üretimdeki rolüne vurgu yapılır. reten insan bir arada ve “bereketli”dir.

3.4. Yardımlaşma-Dayanışma

Nâzım Hikmet, destanında anlattığı topluluğu oluŐturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karŐılıklı bağlanmalarına, yardımlaŐmalarına ve dayanıŐmalarına birer değer olarak anlam yükler. *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı'nda* toplumsal yaŐamın farklı yönleri gözler önüne serilir. Tarihî süreç aktarılırken dönemin Őartları, insani değerler ve sosyal yaŐam hakkında birtakım söylemler geliŐtirilir. Bu noktada destan içinde değer atfedilerek yüceltilen yardımlaşma-dayanışma ve ortak yaŐam vurgusu dikkat çeker. Destanın dokuzuncu bölümünde halkın –Aydın ili coğrafyası dolaylarında Şeyh Bedreddin etrafında yer alan topluluğun- arzu ettiği yaŐam için

“Hep bir ağızdan trk söyleyip

hep beraber sulardan çekmek ağı,

demiri oya gibi iŐleyip hep beraber,

hep beraber sürebilmek toprağı,

ballı incirleri hep beraber yiyebilmek,

“yârin yanağından gayrı her Őeyde

her yerde

hep beraber!

diyebilmek

için

on binler verdi sekiz binini..” (Nâzım Hikmet 1997: 246).

ifadelerine yer verilir. Belirtilen bölümde sosyal hayatın sürdürülebilmesi için gerekli olan üretim ve tüketimin yardımlaşma ve dayanışma esasıyla gerçekleştirilmek istenşi dile getirilir. Toplumcu bakış açısının yansımalarını içeren bu dizelerde değer atfedilen yardımlaşmaya dayalı ortak üretimin yüceltilmesi ve arzu edilen bir toplumsal olgu olarak öne sürülmesi söz konusudur. Nedim Gürsel, Nâzım Hikmet’in Bedreddin hareketini her şeyden önce bir toprak devrimi olarak ele adlığını ileri sürer. “XV. yüzyıl Anadolu’daki başlıca üretim aracı toprağın emekçi halk tarafından ele geçirilmesi biçiminde gelişen bu devrim, ister istemez bazı şiddet unsurları da taşır” (Gürsel 1992: 230). Metinde Şeyh Bedreddin hareketinin etkili olduğu Aydın bölgesi ile merkezi otoritenin hâkimiyetinde olan Konya-Haymana bölgesinin bir karşılaştırılması yapılır. Destanın dördüncü bölümünde Konya ve Haymana Ovası için,

“Duyduk ki; <<cümle derdinden kurtulup

piri pâk olsun diye,

on beş yaşında bir civan teni gibi, toprağın eti,

ağalar topyekün kılıçtan geçirilip

verilmiş ortaya hünkâr beylerinin timarı zeameti.>>” (Nâzım Hikmet 1997: 234).

ifadelerine yer verilirken, beşinci bölümde Aydın bölgesi için Şeyh Bedreddin taraftarlarından biri:

“-Buradan ta Karaburunun dibindeki denize dek uzanan kardeş sofranızda bu yıl incirler böyle ballı, başaklar böyle ağır ve zeytinler böyle yağlı iseler, biz onları, sırma cepken giyer haremilerin kanıyla suladık da ondandır.” (Nâzım Hikmet 1997: 236).

sözleri ile iki yapı arasındaki farkı ortaya koyar. Ortak üretim ve tüketim vurgusu bir kez daha yinelenir. İki bölgenin siyasi farklılığı gösterilerek söz konusu kavramlara verilen değer ön plana çıkarılır.

3.5. Ortak Üretim ve Tüketim- Mülkiyetsizlik

Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı’nda ortak yaşama dayalı, birlikte üretim, ortak tüketim ve mülkiyetsizliğe dair değerler ön plana çıkarılır. Kurulan birliktelik çerçevesinde üretim ve tüketimin ortaklaşması, emeğin sömürülmesine karşı bir değer olarak yüceltilir. Ortak üretim ve tüketimin ön koşulu olan mülkiyetsizlik de yine aynı düzlemde ele alınır. Tarihî döneme vurgu yapılarak özellikle tarıma dayalı üretimde toprak üstünde mülkiyet hakkına sahip olan kesim ve tımar sahiplerine yönelik olumsuz söylemlere yer verilir. Mülkiyetsizlik emeğin karşılığının alınmaması ve toplumsal açıdan eşitliğin sağlanamamasına karşı bir değer olarak ileri sürülür. Tarihî dönem göz önüne alındığında özel mülkiyetin dahi belirli şartlar dışında toplumun her

kesiminde karşılık bulamaması söz konudur. İdarecilerin dışında özel mülkiyetin yokluğu ve tımar sisteminin olumsuz yanlarına karşı Nâzım Hikmet, Dukas tarihine yapılan göndermeyle “Yârin yanağından gayrı her Őeyde/ her yerde/ hep beraber!” vurgusuyla mülkiyetsizlik fikrini, toplumsal mülkiyetin yeniden ve sosyalist bir bakış açısıyla değerlendirilmesini öne sürer. Nâzım Hikmet, “mülkiyetsizlik ve malda ortaklaşma” fikrini -eserin ön sözü niteliğindeki ilk bölümünde de zikrettiği gibi- metin içinde farklı bir düzlemde vurgular ve bu fikrî kavramı olumlayarak toplumsal bir değer atfeder:

“Burada şair için önemli olan, kendisinin de üzerinde durduğu gibi, Dukas'ın Börklüce Mustafa'ya bağladığı ‘kadınlar hariç yiyecek, giyecek ve toprağın herkesin ortak malı olması’ fikridir. Nâzım Hikmet bu görüşte Karl Marx'ın mülkiyetsiz toplum düzeni anlayışını bulmuş olmalıdır. Şeyh Bedreddin ayaklanmasına da üretim araçları, mülkiyet fikri ve sınıf mücadelesi üzerine oturarak marksist bakış açısına bağlı edebî eser seviyesinde bir tarih yorumu getirir (Gariper 2006: 119).”

Nâzım Hikmet'e göre, mülkiyetsizlik, ortak üretim ve tüketim ideal olan toplumu oluşturacak bir yapı ortaya koyacaktır. İşte bu sebeple bu kavramların söz konusu toplumdaki varlığına birer değer atfedilir. Üretimin tımar sahiplerine ve *beylere* haksız kazanç sağlaması olumsuzlanır; emeğin karşılığının alınamamasına karşı değer atfedilerek yüceltilen kavramlar ileri sürülür.

3.6. Eşitlik, Hak ve Adalet

Hak ve yükümlülüklerde bütün insanların eşit olması, özdeş bir yaşamı paylaşması evrensel bir değer olarak düşünülür. Eşitlik ve hak arayışı, siyasal alanda söz sahibi olma, fikir sunma ve fırsat eşitliği olanaklarının sağlanması ve ahlaksal bir gereklilik olarak insanlara eşit kişisel haklar tanımak bireyleri her yönden özdeş kılmaya değin uzanabilir. *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı*'nda eşitlik vurgusu, ortak üretim ve tüketimde olduğu gibi, adalet anlayışında da bir değer olarak öne çıkarılır. Nâzım Hikmet, yer yer romantik bir bakış açısıyla kurguladığı destanında dönemin atmosferini yansıtırken, arzu edilen olguların yanı sıra eksikliklere de farklı bakışlar getirir. Destanda yaşama hakkı, ortak üretim ve yardımlaşma gibi istenilen değerlerle birlikte eksikliği hissettirilen eşitlik, hak ve hukukun gözetilmesi kavramları bu açıdan önemli yer tutar. Özellikle Şeyh Bedreddin'in ölüm cezasının öncesi ve yargılaması bu duruma örnek teşkil eder:

“Hazır bilmeclis

Mevlâna Hayder derler

mülkü acemden henüz gelmiş

bir ulu danişmend kişi

kınalı sakalını ilhami ilâhiyle eğip,

<<Malı haramdır amma bunun

kanı helâldır>> deyip

halletti işi...” (Nâzım Hikmet 1997: 256)

Eksikliği duyulan adalet, “Mevlâna Hayder” isimli bir *kadın*ın “ilahi bir ilhamla” verdiği kararla sağlanmış görünür. Şeyh Bedreddin ise savunması istendiği hâlde, verilen kararın değişmeyeceğini ve kendisinin anlaşılamayacağını düşünerek karara itiraz etmez. Destanda benzer şekilde diğer ölüm cezalarında da adil yargılamalardan bahsedilemez. Bu bağlamda Nâzım Hikmet, adil yargılanmaya yönelik adalet anlayışının ve fırsat eşitliğinin eksikliğini bu değerlerin yitimiyle ortaya koyar.

3.7. Başkaldırı

Destanda Şeyh Bedreddin’in başkaldırısı, birçok farklı değer de içinde yer aldığı daha ziyade siyasî bir başkaldırı niteliği kazanır. Bu açıdan Şeyh Bedreddin’in başkaldırısı, farklı birçok değer de içine karıştığı üst bir değer olma niteliğine sahiptir. Başkaldırının üst değer olarak anlam kazanması, feodal, baskıcı, sömürü düzenini yıkmaya yönelik bir halk hareketi olmasından kaynaklanır. Nâzım Hikmet, destanına konu edindiği bu başkaldırının söz konusu baskıcı sömürü düzeni yerine adaleti, eşitliği, dayanışmayı, özgürlüğü, kardeşliği, barışı getirmeye yönelik olduğunu ileri sürer. *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı*’nda epik özellikleri ile yüceltilen destan kahramanlarının giriştiği mücadele haklı bir davaya dönüştürülür. Bu başkaldırı, baskıcı bir yönetime karşı direnç göstermeye ve karşı koymaya yöneliktir. Bu yönüyle de değer kazandırılmıştır. Özellikle Şehzade Murat ve Bayezid Paşa’nın kurgulanışı baskıcı ve hatta yıkıcı otoriteyi temsil ederken, –şair tarafından on binler olarak ifade edilen- halkın Şey Bedreddin etrafında toplanarak giriştiği mücadele değer açısından yüceltilmiş, destanlaştırılmıştır.

Nâzım Hikmet, Şey Bedreddin olayını romantik bir bakış açısıyla bireysel dramlarla birlikte fakat bunun önüne geçen bir toplumsal hareket olarak değerlendirir. Şeyh Bedreddin’e atfedilen fikirler ve bu fikirlerin toplumun bazı kesimlerinde bulduğu karşılık, bir isyan ve başkaldırı hareketine dönüşür. Merkezi otoritenin ve Bedreddin’in fikirlerinin yayıldığı kurmaca coğrafya karşılaştırılır. Başkaldırının hâkim olduğu coğrafyanın diğer bölgelere nazaran birçok açıdan üstün olduğu dile getirilir. Bu noktada başkaldırının haklılığı ileri sürülerek, bunun haklı bir davaya dönüştürülmesi ve yüceltilmesi bu başkaldırıya verilen değer göstergesi olarak karşımıza çıkar.

4. Sonuç

Toplumsal alanda ideal olanın özgül nitelikleri değerler etrafında şekillenir. Bir şeyin önemini belirlemede işlevsel olan değer, yazınsal alanda da farklı birçok bağlamda karşılık bulur. Edebî anlatılarda değer atfedilen unsurların belirlenmesi ve bu öğelere neden bir değer atfedildiğinin ortaya konması metnin anlaşılmasında ve çözümlenmesinde önemli bir işleve sahiptir.

Nâzım Hikmet’in tarihî gerçeklikten hareketle kaleme aldığı *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı*’nda başta kahramanlara atfedilen değerler olmak üzere yaşama hakkı, insan severlik, yardımlaşma-dayanışma, ortak üretim ve mülkiyetsizlik, eşitlik, hak, adalet ve başkaldırı gibi birçok kavrama değer atfedildiği görülür. Destanda değer atfedilen kavramlar, Nâzım Hikmet’in bağlı olduğu Marksist ideolojinin değer atfettiği kavramlarla örtüşür. Bu da Nâzım Hikmet’in uzak

geçmişte gerçekleşen bir başkaldırı etrafında kurduğu metni, modern çağın ideolojik argümanları etrafında inşa ettiğini gösterir.

Kaynakça

Akdik, Hazel Melek (2011). *Kuvayi Milliye ve Şey Bedreddin Destanı'nda Halk Edebiyatının Dönüşümü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ankara.

Aktulum, Kubilay (2017). "Yazınsal Metinlerde Değerlerin Yazınbilimi". *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, S. 18, s. 1-16.

Alkin, Ruhi Can&Yelken, Ramazan (2014). Introduction to Value-Relevant and Normative Tradition in Philosophy of the Social Sciences, *Beytulhikme An International Journal of Philosophy* ISSN: 1303-8303 | Volume 4 Issue 2 December 2014 Araştırma Makalesi / Research Article.

Aydın, Mustafa (2010). *Bilgi Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.

Çobanoğlu, Özkul (2003). *Türk Dünyası Epik destan Geleneği*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Dindar, Bilal (1999). "Şeyh Bedreddin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (DİA), Cilt:5, Sayfa: 331-334, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.

Gariper, Cafer (2006). "Nâzım Hikmet'in Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı'nı Metinlerarasılık Çerçevesinde Okuma Denemesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi VI. Uluslararası Dil, Yazın, Değişibilim Sempozyumu*, Isparta, 1-2 Haziran 2006, s.117-123.

Gariper, Cafer & Küçükcoşkun, Yasemin (2007). "Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Darağacı Romanında Şeyh Bedreddin İmgesinin Dönüşümü". *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi -Mustafa Necati Sepetçioğlu Özel Sayısı- Sayı: 49, Yıl: 2007, s. 151-182.*

George Ritzer (1992). *Sociological Theory*. (Third Edition) (Çeviren: Ümit Tatlıcan) New York: McGraw-Hill.

Gölpınarlı, Abdülbaki (1966). *Simavna Kadısı Oğlu Şey Bedreddin -İnceleme-*. İstanbul: Eti Yayınevi.

Gürsel, Nedim (1992). *Nâzım Hikmet ve Geleneksel Türk Yazını*. İstanbul: Adam Yayınları.

Kacıroğlu, Murat (2011). "Tarihin Nesnesinden Kurmacanın Öznesine Şeyh Bedreddin Yahut Tarihsel Bir Kimliğin Yeniden İnşası Üzerine". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 30, Yıl: 2011, s. 239-274.

Memet Fuat (2002). *A'dan Z'ye Nâzım Hikmet*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Nâzım Hikmet (1997). *Benerci Kendini Niçin Öldürdü? -Şiirler 2-*. İstanbul: Adam Yayıncılık.

Özensel, Ertan (2016). *Bir Değer Olarak Bir Arada Yaşamak ve Öteki -Değerler Bilançosu& Beyaz Kitap*. (Ed. Hasan Hüseyin Bircan- Bülent Dilmaç), Konya: Çizgi Kitabevi.

Şengül, Abdullah (2009). "Türk Tiyatrosunda Tarih". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4 /1-II Winter 2009.

Terzioğlu, Öykü (2009). *Nâzım Hikmet ve Sömürgecilik Karşıtlığının Poetikası*. Ankara: Phoenix Yayınları.

Uğur, Nizamettin (2003). *Anlambilim - Sözcüğün Anlam Açılımı*. Doruk Yayıncılık, İstanbul.